

مجلس هشتم آخر کار نیست

مصاحبه خبرنگار روز با محمد توسلی

چهارشنبه ۱ اسفند ۱۳۸۶، حسین محمدی

انتشار بیانیه نهضت آزادی ایران و طرح لزوم نظارت بین المللی بر انتخابات ایران، بحث های فراوانی را برانگیخت؛ این بحث جنان بالا گرفت که آیت الله خامنه ای، رهبر جمهوری اسلامی ایران به پاسخگویی بدان پرداخت و حملات به نهضت آزادی ایران، شدت گرفت. در این ارتباط با محمد توسلی گفت و گویی کرده ایم که در پی می آید. به اعتقاد آقای توسلی "در شرایط کنونی کسانی که به دنبال مبارزه قانونی هستند، می دانند هنوز ظرفیت هایی برای تداوم تلاشهای دموکراتیک وجود دارد و همین از یاس و ناامیدی مردم جلو گیری می کند".

سوال اول بر می گردد به راهکاری که از سوی نهضت آزادی ایران مبنی بر نظارت بین المللی بر انتخابات مطرح شده است. نهضت بر اساس چه تحلیلی این بیانیه را صادر کرده؟

تضمین آزادی و سلامت انتخابات، ضرورت صدور این بیانیه بود. این راهکار با توجه به عملکرد مجریان انتخابات و شورای نگهبان و پیشگیری از انفعالی که جنبش اصلاحات با آن روبرو است ارایه شد. این هدف را در بیانیه بعدی با عنوان "ارزیابی واکنش ها" هم توضیح داده ایم.

به طور خلاصه، نهضت آزادی ایران از همان سال های بعد از پیروزی انقلاب، یعنی از سال ۱۳۵۹ با تحلیلی که از شرایط پس از انقلاب و ویژگی های مردمی آن داشت، راهکار مبارزه قانونی، علنی و مسالمت آمیز برای دستیابی به آرمان های مردم را انتخاب کرد و چون بحث آزادی، حاکمیت ملت، دموکراسی و حقوق بشر از مطالبات تاریخی و نیازهای راهبردی جامعه است، از همان ابتدا بر مبارزات قانونی تاکید شد. در مقابل گروه هایی بودند که همان موقع روش مبارزات مسلحانه را انتخاب کردند. ما در این سی سال همواره بر این استراتژی تاکید و در همه انتخابات هم به نوعی حضور داشته ایم. انتخابات فرصت بسیار خوبی است که همه ما با الزامات جامعه دموکراتیک آشنا شویم و قواعد دموکراسی را یاد بگیریم و به دیگران هم آموزش بدهیم. هدف اصلی ما در شرایط پس از انقلاب این نبوده که از انتخابات به عنوان سکوی پرش و دستیابی به قدرت استفاده کنیم، بلکه از این رویداد همواره به عنوان یک فرصت مناسب استفاده کرده ایم تا فرایند دموکراسی تقویت شود. پیامد فرایند طی شده در سه دهه اخیر و به ویژه عملکرد شورای نگهبان در انتخابات مجلس هفتم و ریاست جمهوری نهم با ردصلاحیت های گسترده نامزدهای اصلاح طلبان، و این برداشت که نظام قابل اصلاح نیست، یاس و ناامیدی در جامعه بود و احساس می شد جنبش اصلاحات با بن بست مواجه شده است و مبارزات قانونی دیگر کارکرد ندارد. از قول مرحوم بورقانی نقل کرده اند که گفته انتخابات گذشته مرا به بیمارستان برد و انتخابات مجلس هشتم جان مرا خواهد گرفت، متأسفانه همین اتفاق هم افتاد. این ذهنیت در میان خیلی از دوستان اصلاح طلب هم وجود داشت. حساسیت و واکنش شدید آیت الله توسلی به شرایط انتخابات که منجر به ایست قلبی و متأسفانه درگذشت آن مرحوم شد نیز در همین راستا قابل تبیین است.

یعنی این موارد دلایل ارائه این پیشنهاد بود؟

ظرفیت مبارزه قانونی در ذهنیت بسیاری از فعالان سیاسی و اجتماعی ما با چالش جدی روبرو است. ما در پی آن بودیم تا راهکار جدیدی برای توسعه ظرفیت مبارزه قانونی و تقویت راهبرد تلاشهای دموکراتیک ارایه کنیم. نظارت بین المللی در چهارچوب همان تعهدات بین المللی است که جمهوری اسلامی ایران برعهده دارد. در آن نشریه تاکید شده است که انتظار نداریم در انتخابات مجلس هشتم نظارت بین المللی اتفاق بیفتد، بلکه طرح این پیشنهاد و بخصوص با واکنش هایی که رخ داد و آنرا در سطح جامعه مطرح کرد، دستکم زمینه بررسی چنین راهکاری را برای تحولات تدریجی در جامعه ما مطرح کرد. در شرایط کنونی کسانی که به دنبال مبارزه قانونی هستند، لا اقل می دانند هنوز ظرفیت هایی برای تداوم تلاشهای دموکراتیک وجود دارد و این از یاس و نا امیدي مردم جلو گیری می کند.

فکر می کنید واقعا پیشنهاد نظارت بین المللی قابلیت عملی شدن دارد؟

اگر شما به تحولاتی که در دو یا سه دهه گذشته رخ داده است، نگاه کنید، متوجه می شوید که خیلی از پیشنهادات ابتدا غیرعملی به نظر می رسید. مثلا در دهه ۶۰ کسی در مورد حزب و تحزب صحبت نمی کرد. خیلی از افراد موجه جامعه در آن زمان به اینکه عضو هیچ حزب و گروهی نیستند افتخار می کردند. اما امروز تحزب و کار جمعی به عنوان یک ارزش مطرح و دستکم در سطح نخبگان پذیرفته شده است که بدون شکل گیری و تقویت احزاب و نهاد های مدنی صحبت از دموکراسی و عملی شدن برنامه های توسعه کشور بی معنی است.

چه راهکار عملی برای اجرایی شدن این پیشنهاد دارید؟

اگر یک فکر راهبردی و مورد نیاز باشد خود جامعه آن فکر را می گیرد و منادی آن می شود. به رغم نقدهایی که انجام شده و گفته اند که نظارت بین المللی جسارت به ملت است و استقلال کشور را در معرض مخاطره قرار می دهد و ما باید با ساز و کارهای داخلی مشکلات را حل کنیم - که ما هم با اولویت سازو کار های داخلی موافقیم - اما خیلی از کشورها نظارت بین المللی را برای تقویت اقتدار سیاسی و مناسبات بین المللی شان درخواست می کنند. مثل روسیه، نیکاراگوئه، ترکیه و حتی فلسطین که در انتخاباتی با نظارت بین المللی حماس انتخاب شد یا اخیرا در انتخابات پاکستان. من فکر می کنم اگر این مساله از سوی جامعه به مطالبه عمومی و فشار اجتماعی تبدیل شود، روزی فرا می رسد که مسئولان جمهوری اسلامی ایران برای نشان دادن اقتدار خود این نظارت را خواهند پذیرفت. اگر هم این اتفاق نیفتد جامعه مدنی ایران همواره این مساله را مدنظر دارد که این راهکار قانونی وجود دارد و فعالیت های قانونی به پایان نرسیده است.

و چرا در این شرایط این قضیه مطرح شد؟

این پیشنهاد چند سالی است در نهضت مطرح بوده و مورد بررسی قرار گرفته است. ما با توجه به نیاز مبرمی که در شرایط کنونی و انفعال جامعه می دیدیم که تصور می کردند اصلاح طلبی با بن بست مواجه شده، این پیشنهاد را مطرح کردیم. هدف ما این بود که از نا امیدي جلوگیری شود تا جنبش اصلاحات بتواند به راه خود ادامه دهد. البته تحقق این پیشنهاد در حد توان یک حزب نیست و همه احزاب باید در این راه هماهنگ عمل کنند. یک حزب سیاسی به تنهایی نمی تواند این برنامه را پیش ببرد بلکه همه احزاب باید نظر بدهند و با تبادل نظر گام های موثر بعدی برداشته شود.

واکنش اصلاح طلبان را چطور دیدید؟ فکر می کردید چنین واکنشی از سوی آن ها نشان داده شود؟

البته در این حد پیش بینی نمی کردیم. این واکنش ها پس از صحبت مقام رهبری بیشتر بود. سخنگویان برخی از احزاب و گروه های سیاسی ظاهرا خواستند مرزبندی خود را با این پیشنهاد نشان دهند تا در جریان تایید صلاحیت ها بهانه را از شورای نگهبان بگیرند. البته ما عملا دیدیم که همه کاندیداهای جبهه مشارکت و سازمان مجاهدین رد صلاحیت شدند و حتی ۷۰ درصد کاندیداهای اعتماد ملی هم بنا به گفته خود آقای کروبی رد صلاحیت شدند.

کمی هم به بحث انتخابات بپردازیم. با توجه به مسایل پیش آمده، موضع گیری نهضت در مورد انتخابات مجلس هشتم چگونه است؟

در مورد انتخابات از ابتدا نظر ما حضور در انتخابات و آگاهی دادن به مردم بود. ما از ابتدا بحث ضرورت دفاع از آزادی و سلامت انتخابات را مطرح کردیم که حتی پیشنهاد جبهه ای برای این کار را دادیم. البته جبهه تشکیل نشد اما در طول سال جاری تقریبا همه احزاب و گروه های سیاسی موضوع آزاد، سلامت، رقابتی و منصفانه بودن انتخابات را به عنوان مساله اصلی مطرح کردند و شورای نگهبان را به چالش کشیدند. حتی شخصیت هایی مثل آقایان هاشمی، خاتمی و کروبی این دغدغه را مطرح کردند. بنابراین در سال ۸۶ دغدغه عمومی کسانی که در عرصه انتخابات حضور داشته اند، همین گفتمان بود. ما در این زمینه بیانیه های متعددی دادیم و عده ای هم به صورت نمادین در تهران و شهرستان ها در انتخابات ثبت نام کردند.

یعنی تصور می کردید که صلاحیتتان تایید می شود؟

بعضی ها گفتند شما که می دانستید رد صلاحیت می شوید چرا ثبت نام کردید. با راهبرد نهضت آزادی، ثبت نام در انتخابات به این معنی نیست که افراد تایید صلاحیت و وارد مجلس شوند. این راهبرد مربوط به احزابی است که ورود به قدرت، دغدغه اصلی آنهاست. اما برای کسانی که به انتخابات به عنوان فرصتی برای آگاهی بخشی و ایجاد فشار از پایین نگاه می کنند، مسئله این است که ارزش ها و ضدارزش ها را در جامعه برجسته کنند. اگرما در انتخابات حضور نداشته باشیم چگونه می توانیم به این وظیفه عمل کنیم.. اگر اصلاح طلبان در انتخابات ثبت نام نکرده بودند و توسط هیات های اجرایی و نظارت شورای نگهبان رد صلاحیت نشده بودند چگونه عملکرد مجریان انتخابات و شورای نگهبان قابل ارزیابی بود؟ راهبرد تقویت فرایند دموکراسی ایجاب می کند که شما در عرصه انتخابات حضور داشته باشید تا بتوانید بر فرایند آن تاثیر بگذارید. در انتخابات یک راهبرد وجود دارد که آن تقویت فرایند دموکراسی است، نوع کنش در مراحل مختلف، تاکتیک است. اگر تاکتیک ها در راستای آن راهبرد باشند، پس از بررسی هزینه و فایده هر تاکتیک می توان از آن ها استفاده کرد. ما در زمان ثبت نام به این نتیجه رسیدیم که هنوز این تاکتیک موثر و مفید است. مسئولان وزارت کشور و سخنگوی شورای نگهبان می گفتند که کسانی که می دانند رد صلاحیت می شوند، برای ثبت نام نیایند. آیا ما باید به حرف آن ها گوش می دادیم؟

اکنون که همه رد صلاحیت شده اند چه می کنید؟

اما اینکه ما در انتخابات رای خواهیم داد یا خیر، هنوز تصمیم نگرفتیم. این هم یک تاکتیک است که باید به موقع تصمیم گرفت.

و کی تصمیم گیری می کنید؟

قبل از ۱۴ اسفند تصمیم گیری می کنیم.

و سوال آخر اینکه فکر میکنید راهکاری مثل تحریم - که با توجه به شرایط پیش آمده، بعید نیست از سوی برخی احزاب در پیش گرفته شود - تا چه حد می تواند در فرایند دموکراسی موثر باشد؟ کسانی که راهبرد مبارزه قانونی را انتخاب می کنند، نه تنها حضور در انتخابات را غیرمشروع نمی دانند، بلکه آن را یک راهکار ضروری می بینند. البته پس از انقلاب برخی از احزاب که قانون اساسی و یا عملکرد مجریان انتخابات را قبول نداشته اند این چنین موضع گیری کرده و همواره در پی تحریم انتخابات بوده اند. اما نهضت آزادی ایران که همواره در راستای راهبرد تقویت فرایند دموکراسی حرکت کرده، در هر شرایط تاکتیک متناسب آن مرحله را برگزیده است. البته در شرایط خاصی عدم شرکت در انتخابات و یا رای ندادن می تواند کاملاً دموکراتیک و در راستای راهبرد تقویت فرایند دموکراسی باشد. در انتخابات پیشرو، ما باید شرایط را ارزیابی کنیم. رای دادن یا رای ندادن ما بایستی در راستای تقویت فرایند دموکراسی باشد و ما هرکدام را که به نفع تقویت دموکراسی باشد انتخاب کنیم. طبیعی است که در این بررسی ما باید به فکر برنامه های آینده نیز باشیم و هرگز فکر نکنیم که مجلس هشتم آخر کار است.

شما گفتید که از طریق انتخابات به دنبال قدرت نیستید. یعنی واقعا به دنبال آن نیستید که از طریق انتخابات وارد قدرت شوید و آرمان های خود را عملی کنید؟

ما به الفبای جامعه دموکراتیک که احزاب می توانند وارد قدرت شوند آگاهی داریم. اما در جامعه ما که هنوز زیر ساخت های دموکراتیک فراهم نشده است و ما با فرهنگ دموکراسی آشنا نیستیم، هدف قرار دادن قدرت، به هر قیمت، آفت هایی در پی دارد که تجربه سه دهه اخیر کشور و پیامد های آن بهترین گواه آنست. مرحوم مهندس بازرگان در دهه ۶۰ بر این پایه، موضوع را این گونه توضیح دادند که جنگ ما جنگ حجت است، نه جنگ قدرت. به نظر ما در شرایط کنونی جامعه، تا این فرایند طی نشود و حضور در قدرت از طریق دموکراتیک امکان پذیر نباشد، کسانی که از هر وسیله ای برای رسیدن به قدرت استفاده می کنند، این تالی فاسد وجود دارد که برای دستیابی به قدرت و سپس حفظ آن مجبور شوند برخی از ارزش های خود را نادیده بگیرند. این فرایند موجب می شود که هم شخصیت آنان متحول شود و کارهای خلاف خود را توجیه کنند و هم به جنبش اصلاحات و فرایند دموکراسی ضربه وارد شود. البته در جنبش اصلاحات کسانی هستند که معتقدند اگر در قدرت باشند بهتر می توانند خدمت کنند، خدماتی هم کرده اند. اما نهضت آزادی ایران بیشتر توجه به اصلاح این فرایند دارد تا موانع اصلی جامعه دموکراتیک از پیش رو برداشته شود. البته این دیدگاه مبتنی بر آموزه های قرآنی و تجربه تاریخی است که در نشریات نهضت آمده است.